

Socialutskottets betänkande

1981/82: 15

om vissa arbetsmiljöfrågor

Motionerna

I motion 1980/81:717 av Birgitta Hambræus m. fl. (c) hemställs att riksdagen beslutar begära att regeringen vidtar en översyn av yrkesinspektionens verksamhet i enlighet med vad som framförts i motionen.

I motion 1980/81:721 av Sten Svensson (m) och Bengt Wittbom (m) hemställs, såvitt här är i fråga (yrkandena 1 och 3),

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts i motionen om den framtida inriktningen av arbetsmiljöpolitiken,

3. att riksdagen hos regeringen begär åtgärder för att förbättra informationen om arbetsmiljölagstiftningen samt initierar åtgärder för en fortgående översyn av tillämpningsbestämmelserna för att främja en ökad inslussning av ungdomar till industriarbeten.

I motion 1980/81:942 av Lars Werner m. fl. (vpk) hemställs att riksdagen hos regeringen hemställer om förslag till ändring i arbetsmiljölagen (1976:1160) innehållande förbud mot användande av diesel- och andra förbränningsmotordrivna arbetsmaskiner i fartygslastrum, slutna lokaler och gruvor samt vid andra underjordsarbeten.

I motion 1980/81:1475 av Lars Werner m. fl. (vpk) hemställs, såvitt här är i fråga (yrkandena 1, 3-8, 11 och 13), att riksdagen hos regeringen hemställer om förslag som innebär

1. att den lokala fackföreningen får vetorätt angående löneformen vid arbeten som är förenade med olycksfallsrisk och att detta införs i arbetsmiljölagen,

3. att minst en tiofaldig säkerhetsmarginal tillämpas vid fastställande av hygieniska gränsvärden utgående från lägsta kända nivå som misstänks ge akut eller kronisk skadlig påverkan samt att den preciserade dokumentationen bakom varje gränsvärde offentliggörs,

4. att kvinnor som planerar graviditet eller är gravida får lagstadgad rätt till omplacering eller ledighet med bibehållen lön vid risk för fosterskada,

5. att juridiskt bindande gränsvärden införs för buller och sätts till högst 75 decibel (A) samt att föreskrifter utarbetas för belysning och icke-joniserande strålning,

6. att de fackliga representanterna får kvalificerad majoritet i såväl arbetarskyddsstyrelsens styrelse som yrkesinspektionsnämnderna,

7. att den lokala fackföreningen ges beslutanderätten om när arbete kan återupptas efter det att skyddsombud stoppat arbetet på grund av fara,

8. att en utredning tillsätts med direktiv att snabbt föreslå åtgärder mot långsamheten i arbetarskyddsstyrelsens framläggande av föreskrifter,

11. att högskoleanknuten utbildning organiseras för skyddsombud som erbjuds full lön under studietiden,

13. att de fackliga organisationerna och yrkesinspektionen ges lagstadgad rätt att från företag erhålla information som behövs för forskningsändamål och att denna information tillställs forskare på begäran.

I motion 1980/81: 1877 av Göran Karlsson m. fl. (s) hemställs, såvitt här är i fråga (yrkande 1), att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om riktlinjer för arbetet med att eliminera de kemiska riskerna i arbetsmiljön.

Arbetarskyddets organisation, m. m.

Det lokala skyddsarbetet på arbetsplatserna har byggts ut och intensifierats kraftigt under den senaste tioårsperioden. En ny arbetsmiljölagstiftning gäller sedan år 1978. Arbetsmiljölagen (1977: 1160) är en ramlag och innehåller allmänna bestämmelser om utformningen av arbetsmiljön i vidsträckt bemärkelse. Bland föreskrifterna märks bestämmelser om arbetsmiljöns beskaffenhet, arbetsgivarens och arbetstagarens skyldigheter att samverka i arbetsmiljöhänseende, arbetstidens förläggning och utnyttjandet av minderåriga i arbetslivet. Vidare finns bestämmelser om tillsyn och ansvar. I jämförelse med tidigare lagstiftning på området har lagens tillämpningsområde utvidgats till att omfatta bl.a. familj jordbruk och ensamföretagare. Det närmare innehållet i lagens rambestämmelser fastställs i stor utsträckning genom de föreskrifter som arbetarskyddsstyrelsen utfärdar med tillämpning av 18 § arbetsmiljöförordningen (1977: 1166). Under budgetåret 1980/81 har 27 författningar utfärdats av styrelsen, jämfört med 23 budgetåret dessförinnan. Vid budgetårets utgång pågick arbete med ett 80-tal författningsprojekt, varav nära 40 befann sig i slutskedet.

Tillsynsmyndigheter för arbetarskyddet är arbetarskyddsstyrelsen och yrkesinspektionen, som tillsammans kallas arbetarskyddsverket. Arbetarskyddsstyrelsen utövar den centrala tillsynen enligt arbetsmiljölagen och anslutande lagar och föreskrifter, medan yrkesinspektionen är en fältorganisation som under styrelsen utövar tillsyn i närmare kontakt med arbetsplatserna. Dessa myndigheters uppgifter omfattar även tillsyn enligt viss angränsande lagstiftning, främst arbetstidslagstiftningen och lagstiftningen om miljö- och hälsofarliga varor. Stor vikt fästs vid att arbetarskyddsorganen har goda kontakter och möjligheter till samverkan med arbetslivets företrädare. Sålunda ingår sedan år 1972 representanter för arbetsmarknadens parter som ledamöter i verksstyrelsen.

I yrkesinspektionens tillsynsuppgifter ingår en rad olika moment. I stor utsträckning sker tillsynen genom att yrkesinspektionens tjänstemän gör besök på arbetsplatserna. Besöken kan ske som ett led i en systematisk genomgång av företag inom viss bransch eller med inriktning på vissa arbetsmiljöproblem oavsett i vilka branscher de uppträder. Vid behov skall inspektionen ge anvisningar om åtgärder som fordras för att avhjälpa brister. Det finns också möjligheter att gripa in genom föreläggande, förbud eller andra tvångsåtgärder enligt kap. 7 i arbetsmiljölagen. Inspektionen skall bl. a. verka för att skyddsombud och skyddskommittéer tillsätts och för att dessa fungerar enligt det mönster som numera skall gälla. Yrkesinspektionen är uppdelad på 19 distrikt. Varje distrikt har fr. o. m. 1974 en yrkesinspektionsnämnd med beslutsfunktioner. Genom inrättande av nämnderna har arbetsmarknadsparterna fått möjlighet att utöva ett direkt inflytande på yrkesinspektionens verksamhet.

I detta sammanhang bör vidare nämnas att frågor rörande det lokala arbetarskyddet behandlats i avtal mellan arbetsmarknadens parter. Exempelvis tecknade SAF, LO och PTK år 1976 ett centralt arbetsmiljöavtal med utvidgade befogenheter för skyddsombuden och framför allt för skyddskommittéerna, i vilka arbetstagarerna fick majoritet. Skyddskommittén skall enligt avtalet vara ett centralt organ i företaget, där alla frågor som gäller arbetsmiljö skall handläggas. Skyddsombudens och skyddskommittéernas rättigheter har lagfästs i arbetsmiljölagen. Till skyddskommitténs uppgifter hör att vara huvudman för företagshälsovården.

I samband med tillkomsten av arbetsmiljölagen diskuterades frågan om arbetstagarrepresentationen i arbetarskyddsstyrelsen och i yrkesinspektionsnämnderna. Med anledning av att LO och TCO ansett att arbetstagarernas representation i dessa organ skulle förstärkas framhöll föredragande statsrådet bl. a. att det var viktigt att myndigheternas avgöranden omfattas med förtroende av alla dem som berörs. Ingentera sidan borde därför ges markerad övervikt i representationshänseende (prop. 1976/77: 149 s. 351).

Frågan om sammansättningen av arbetarskyddsstyrelsens verksstyrelse har därefter behandlats av riksdagen vid två tillfällen (SoU 1978/79: 11, 1978/79: 33). Riksdagen har båda gångerna avslagit yrkanden om en förstärkt arbetstagarrepresentation. Socialutskottet anförde i betänkande 1978/79: 33 bl. a. att det lokala skyddsarbetet bygger på samverkan mellan arbetstagarerna och arbetsgivare. Denna princip är utgångspunkten också för tillsynsorganens arbete, och arbetstagar- och arbetsgivarintressena har därför getts i stort sett lika tyngd i arbetarskyddsstyrelsens verksstyrelse och i yrkesinspektionsnämnderna. Utskottet erinrade om att lagstiftaren vid tillkomsten av arbetsmiljölagen hade framhållit vikten av att myndigheternas avgöranden omfattas med förtroende av alla dem som berörs. Detta skulle bäst åstadkommas genom att man inte gav någon sida markerad övervikt vad gäller representationen.

Inom arbetarskyddsverket har nyligen i samarbete med statskontoret

och berörda personalorganisationer genomförts en organisationsöversyn (ASSÖ) för att bl. a. se över de administrativa funktionerna vid styrelsen. Ett antal förslag till förändringar av verksamheten, bl. a. förbättrad verksamhetsplanering samt ändrad administrativ organisation, har utarbetats. Vissa organisatoriska förändringar har trätt i kraft redan den 1 juli 1981. Flera följdutredningar gällande olika delverksamheter, bl. a. arbetsformerna för författningsarbetet, kommer att genomföras.

Det kan vidare nämnas att riksdagen genom ett beslut under våren (prop. 1980/81: 100 bil. 15 s. 131, SoU 1980/81: 24, rskr 1980/81: 263) ställt sig positiv till en utveckling av ADB-verksamheten vid arbetarskyddsverket. Avsikten är att två ADB-system (ISA och SARA) skall byggas ut och därigenom ge arbetarskyddsstyrelsen ett avsevärt förbättrat underlag för författningsarbetet. En närmare redogörelse för de båda systemen har lämnats i budgetpropositionen (s. 123 f.) vartill hänvisas.

Riksrevisionsverket har på uppdrag av regeringen och i samråd med arbetarskyddsstyrelsen utrett förutsättningarna för avgiftsbeläggning av granskningsverksamheten inom styrelsens tillsynsavdelning samt system för avgiftsbeläggning av vissa analyser av prover m. m. som utförs vid styrelsens arbetsmedicinska avdelning på uppdrag av yrkesinspektionen. Vad gäller avgifter för analyser har en striktare avgiftsdebitering införts fr. o. m. den 1 juli 1981, medan frågan om avgiftsbelagd granskningsverksamhet utreds ytterligare av arbetarskyddsstyrelsen. Målsättningen är att en sådan avgiftsbeläggning skall kunna vara genomförd fr. o. m. den 1 juli 1983.

I detta sammanhang kan nämnas att det nordiska arbetsmiljösamarbetet fortgår och fördjupas inom ramen för Nordiska ministerrådets ämbetsmannakommitté för arbetsmiljöfrågor. Ett förslag om revidering av det nordiska samarbetsprogrammet på arbetsmiljöområdet antogs av arbetsmiljöministrarna vid ett möte i oktober 1980. Vid Nordiska rådets session i Köpenhamn i mars 1981 rekommenderade Nordiska rådet ministerrådet att, med beaktande av vissa synpunkter som framförts av Nordiska rådet vid sessionen, anta det reviderade programmet samt att kontinuerligt och i fortlöpande kontakter med Nordiska rådet och arbetsmarknadens parter vidareutveckla och fördjupa det nordiska arbetsmiljösamarbetet.

Yrkesinspektionens prioriteringar

Frågan om den långsiktiga inriktningen av yrkesinspektionens tillsynsverksamhet har behandlats av arbetarskyddsverkets styrelse. Den har även varit föremål för överläggningar mellan verket och arbetsmarknadens parter. Resultatet har redovisats i ett särskilt plandokument där mål och medel för tillsynen anges.

Så långt det är möjligt skall yrkesinspektionen enligt styrelsens direktiv

prioritera fältarbetet i förhållande till övrig verksamhet inom distriktet. I fråga om inspektionerna bör tillgängliga resurser fördelas så att flertalet arbetsställen normalt besöks minst vartannat år, att arbetsställen inom uttalade riskbranscher eller med speciella problem i övrigt besöks varje år samt att besök på varje arbetsställe sker med högst fem års mellanrum.

Arbetskyddsstyrelsen har i sin anslagsframställning för budgetåret 1982/83 kortfattat redovisat styrelsens långsiktiga prioritering för den centrala och regionala tillsynsverksamheten. Den innebär för yrkesinspektionens vidkommande bl. a. att fortsatt stor vikt läggs vid att stödja lokal skyddsverksamhet och främja utvecklingen av en effektiv företagshälsovård. På sikt bör så mycket som möjligt av det rutinmässiga skyddsarbetet skötas genom lokal skyddsverksamhet. Vidare anges att myndighetsinsatsen i framtiden i ökad omfattning bör inriktas på principiella, styrande och kontrollerande insatser med expertstöd från speciell arbetsmiljösynpunkt till de verksamheter där detta behövs. Dessutom måste vissa arbetsmiljöområden hållas under speciell uppsikt.

I anslagsframställningen (s. 45) konstateras vidare att det inte har varit möjligt att tillgodose arbetslivets efterfrågan på insatser från inspektionens sida, trots de omfattande förstärkningar som tillförts denna. Den främsta anledningen härtill anges vara arbetsmarknadsparternas ökande insatser i fråga om arbetsmiljön, vilket i sin tur leder till ökade krav på yrkesinspektionen. Tillsynsfrekvensen har kunnat hållas på i stort sett oförändrad nivå trots att genomgången av problemen vid arbetsställena är grundligare än tidigare. De genomsnittliga intervallen mellan arbetsställebesöken är fortfarande alltför långa. Vissa ytterligare effektivitetshöjningar förväntas kunna nås när de senast anställda erhållit sin verksinterna praktiska och teoretiska utbildning.

Styrelsen anger i sin petita att den avser att prioritera tillsynen av sådana arbetsställen där risker och belastningar för arbetstagare bedöms särskilt allvarliga medan problem av komfortkaraktär får stå tillbaka. Styrelsens målsättning på sikt är som tidigare nämnts att arbetsställen med en miljö som påtagligt kan befaras orsaka eller medverka till arbetsskada skall kunna besökas årligen. Bland sådana arbetsställen återfinns f. n. många fabriker och verkstäder inom tillverkningsindustrin, vid vilka t. ex. buller, farliga maskiner, ensidiga arbetsställningar, risker för fall och ras samt hantering av kemikalier medför särskilda arbetsmiljöproblem. Samtidigt som ett besök per år eftersträvas som normal frekvens på dessa arbetsställen, måste arbetsställen med särskilt svåra arbetsmiljöproblem besökas oftare, liksom det bör vara möjligt att ha längre tid mellan besöken vid arbetsställen med relativt god arbetsmiljö. Som framgått ovan skall dock inte något arbetsställe behöva vänta mer än fem år på ett nytt besök av yrkesinspektionen.

En särskild arbetsgrupp inom kommundepartementet, Stat-kommungruppen (Kn 1980:3), har i april 1981 lagt fram en rapport om arbetar-

skyddsverkets normgivning och tillsyn enligt arbetsmiljölagen. Rapporten är en förstudie till ett senare betänkande i ämnet.

I rapporten slås fast bl. a. att yrkesinspektionen har att tillämpa ett mycket omfattande regelsystem. Antalet gällande anvisningar (enligt arbetarskyddslagen) och föreskrifter (enligt arbetsmiljölagen) uppgår till ca 150. Arbetsgruppen konstaterar att den kommunala sektorn genom sina företrädare i yrkesinspektionsnämnderna har möjlighet att följa och påverka tillämpningen av arbetsmiljölagstiftningen, men att det givetvis kan övervägas om den kommunala representationen i nämnderna bör förstärkas och om nämndernas roll i yrkesinspektionens verksamhet bör förändras.

Från kommunal sida har till arbetsgruppen framförts krav bl. a. på en likformig tillämpning av arbetsmiljöbestämmelserna i samband med yrkesinspektionens förhandsgranskning och inspektioner. Att tillämpningen varierar är i och för sig inte överraskande med hänsyn till den omfattande regleringen och att yrkesinspektionen har att beakta ett flertal divergerande intressen, anför det i rapporten. Att reglerna tillämpas olika mellan och inom yrkesinspektionsdistrikten har också vitsordats från flera håll, bl. a. statskontoret och RRV. En undersökning inom företagsekonomiska institutionen vid Uppsala universitet bekräftar att enskilda yrkesinspektörer tar olika stor hänsyn till företagets ekonomi och ortens sysselsättning när man ställer krav på arbetsmiljön. Det är enligt arbetsgruppen också sannolikt att ekonomiska hänsyn i något mindre utsträckning är vägledande för tillämpningen av arbetsmiljöbestämmelserna inom offentlig verksamhet i förhållande till enskild verksamhet.

Arbetsgruppen framlägger i rapporten vissa förslag till åtgärder av praktisk natur som inspektionens tjänstemän bör beakta i sin fortsatta verksamhet. Däremot har inga förslag till författningsändringar utarbetats inom ramen för denna förstudie.

Information om arbetsmiljörisker. Anlitande av minderåriga

Riksdagen behandlade år 1978 en motion om information rörande arbetsmiljöriskerna. I motionen hade begärts en utredning som skulle få i uppgift att komma med förslag om hur informationen från den yrkesmedicinska forskningen om arbetsmiljöriskerna borde utformas. Motionen remissbehandlades.

I sitt av riksdagen godkända betänkande SoU 1978/79: 14 konstaterade socialutskottet bl. a. att för en förbättrad information om arbetsmiljöforskningen krävdes *dels* en effektivare dokumentation och sammanställning av forskningsresultat i mera lättillgänglig form, *dels* en ökad informations-spridning som är anpassad bl. a. till olika avnämargrupper. Utskottet framhöll att det på många håll pågick aktiviteter för att förbättra faktamaterialet

om arbetsmiljöforskningen. Olika informationssystem finns redan eller är under uppbyggnad. Här nämndes särskilt det nya informationssystemet om arbetsskador, det s. k. miljövårdens informationssystem (MI) samt den medicinska informationscentralen på Karolinska institutet (MIC). Utskottet ansåg det dock vara viktigt att ett organ har ett övergripande och samordnande ansvar såväl för bevakning av inkommande information som för dokumentationsverksamheten. En annan viktig fråga är hur man på bästa sätt skall sprida den dokumenterade och sammanställda forskningsinformationen såväl till de skyddsansvariga på olika nivåer som direkt till de anställda. Enligt utskottet syntes en väl kvalificerad bevakning och informationsspridning svår att genomföra utan en föregående översyn av de på många håll pågående aktiviteterna på informationsområdet. De i motionen aktualiserade frågorna borde enligt utskottet göras till föremål för en utredning. Vad utskottet sålunda anfört gavs regeringen till känna.

Den begärda utredningen – utredningen (1979:01) om information rörande arbetsmiljörisker (INRA) – tillsattes i april 1979.

I direktiven (Dir. 1979: 52) till utredningen anförs bl. a.

Den utredning som socialutskottet förordad bör komma till stånd. Därvid bör beaktas den centrala ställning som arbetarskyddsstyrelsen intar när det gäller tillsynen över arbetsmiljön och bekämpande av arbetsmiljörisker. Enligt sin instruktion skall styrelsen bedriva informationsverksamhet på arbetarskyddets område. Vidare skall styrelsen fungera som centralt dokumentations-, informations- och konsultationsorgan i arbetsmedicinska frågor. Genom bidrag från arbetarskyddsfonden stöds sådan forskning och utveckling samt utbildning och upplysning, som kan motverka uppkomsten av yrkesskador och annan av arbetsmiljön betingad ohälsa eller förbättra arbetsmiljön och därigenom främja hälsa och säkerhet i arbetslivet. Fonden skall enligt sin instruktion tillse att resultaten av den forskning och det utvecklingsarbete, som bedrivs med stöd av bidrag från fonden, offentliggörs på lämpligt sätt. Mot denna bakgrund bör övervägas på vilket sätt utstyfet med vad socialutskottet anfört bäst kan tillgodoses.

Utredningens betänkande väntas omkring årsskiftet 1981-1982.

De grundläggande bestämmelserna om minderårigas arbete återfinns i 5 kap. arbetsmiljölagen. Regler, som berör minderårigas arbete, finns även i andra författningar, bl. a. i strålskyddslagen (1958: 110) och allmänna ordningsstadgan (1956: 117).

Enligt arbetsmiljölagen gäller i huvudsak att minderåriga inte får anställas för annat än lättare arbete före det kalenderår under vilket han fyller 16 år och inte heller innan han fullgjort sin skolplikt. Han får inte anlitas till arbete på sätt som medför risk för olycksfall eller för överansträngning eller annan skadlig inverkan. Närmare bestämmelser om villkor eller förbud för att använda minderåriga i arbetslivet får utfärdas av arbetarskyddsstyrelsen.

Med stöd härav utfärdade arbetarskyddsstyrelsen den 19 augusti 1980 kungörelsen (AFS 1980: 13) om anlitande av minderåriga i arbetslivet,

jämte kommentarer. Kungörelsen, som gäller från den 1 april 1981, ersatte bl. a. en tidigare kungörelse i ämnet från 1966. Medgivande eller tillstånd som lämnats enligt den äldre kungörelsen skall dock fortsätta att gälla under den tid som är bestämd i medgivandet. Är medgivandet inte begränsat till att gälla viss minderårig skall det dock gälla längst till den 1 april 1983. De nya reglerna innebär bl. a. att en del formella hinder för att anställa vissa ungdomar har upphävts. Informationen om de nya reglerna har i sedvanlig ordning skett genom utgivandet av kungörelsen jämte kommentarer, genom artiklar i arbetarskyddsverkets tidning *Arbetarskydd* samt genom yrkesinspektionens löpande kontakter med arbetsgivarna. Även branschorganisationerna har erhållit viss information.

Information för forskningsändamål

En omdiskuterad fråga på arbetslivsforskningens område har varit i vilken utsträckning utomstående personer skall få tillgång till företagens forskningsresultat och rapporter rörande den egna arbetsmiljön.

Arbetsmiljölagen innehåller vissa regler om uppgiftsskyldighet för arbetsgivare. Enligt 7 kap. 3 § har tillsynsmyndigheten, dvs. arbetarskyddsstyrelsen och yrkesinspektionen, rätt att efter anfordran erhålla de upplysningar, handlingar och prov som behövs för att tillsynen skall kunna utövas. Av 6 kap. 6 § framgår att skyddsombuden har rätt att få ta del av handlingar och erhålla upplysningar i den mån det behövs för ombudens verksamhet. Såväl tillsynsmyndigheten som skyddsombuden är dock underkastade sekretessskyldighet med avseende på de upplysningar de erhållit. Av 7 kap. 13 § framgår nämligen, att den som tagit befattning med tillsyn eller utsetts till skyddsombud eller ledamot i skyddskommitté inte obehörigen får yppa eller utnyttja vad han under uppdraget eller i tjänsten erfarit om bl. a. yrkeshemlighet, arbetsförfarande, affärsförhållande eller enskilda personliga förhållande. Motsvarande skyldighet gäller i fråga om facklig styrelseledamot för vad denne erfarit av skyddsombudet. Är det fråga om en statlig eller kommunal arbetsplats tillämpas i stället bestämmelserna i sekretesslagen (1980:100). Någon uppgiftsskyldighet e. d. för arbetsgivare för forskningsändamål är inte föreskriven. Av det anförda följer, att den sekretessbelagda information som exempelvis skyddsombuden erhållit i regel inte kan utnyttjas i forskningssyfte. Enligt 7 kap. 8 § sekretesslagen gäller sekretess hos myndighet som har till särskild uppgift att verka för arbetarskydd om det kan antas att den enskilde lider men av att uppgiften röjs. Arbetarskyddsstyrelsen torde dock anse sig oförhindrad att för sin egen forskningsverksamhet använda uppgifter som yrkesinspektionen erhållit under utövande av sin tillsynsverksamhet (jfr 14 kap. 3 § sekretesslagen).

Frågan om forskartillträdet och sekretessfrågorna har nyligen behandlats i en LO-rapport (LO:s rapport om Arbetsmiljö/Forskning. Miljön i arbetslivet 8. 1981). I rapporten anförts bl. a. att forskning rörande arbets-

miljön självfallet inte enbart förutsätter att man får tillträde till arbetsplatser utan även att man får tillgång till de datauppgifter m. m. som kan behövas för att genomföra ett projekt. Inom Kooperationen har frågan om forskartillträdet kunnat lösas avtalsvägen, medan man inte kunnat finna en för parterna tillfredsställande lösning på den privata sidan. Rapporten utmynnar såvitt nu är i fråga i två uttalanden av innebörd att frågan om forskartillträdet bör lösas genom antingen lagstiftning eller avtal samt att sekretessbestämmelser inte får förhindra bedrivande av forskning på arbetsmiljöns område.

Kemiska hälsorisker

I proposition 1976/77: 149 med förslag till arbetsmiljölag diskuterades (s. 273) möjligheten att införa en omfattande förhandsbedömning av kemiska risker i arbetslivet. Departementschefen ansåg emellertid att detta varken var praktiskt genomförbart eller önskvärt. En generell förhandsgranskning skulle förutsätta att man i den officiella prövningen tog ställning till verkningarna på alla tänkbara användningsområden och med alla tänkbara användningssätt. Dessutom är verkningarna beroende av vilka andra ämnen som samtidigt används och vilka miljöfaktorer som i övrigt råder. Enorma resuser förutsätts hos den prövande myndigheten. Socialutskottet anslöt sig i det av riksdagen godkända betänkandet SoU 1977/78: 1 (s. 28) till regeringens bedömning.

Ett med det nu aktuella yrkandet i motion 1980/81: 1475 identiskt yrkande behandlades av riksdagen vid 1979/80 års riksmöte. Motionen avsågs i den aktuella delen (SoU 1979/80: 36, rskr 1979/80: 272). Socialutskottet hänvisade i sitt betänkande till det pågående utredningsarbetet på området, bl. a. föreskriftsarbetet inom arbetarskyddsstyrelsen, översynen av den statliga organisationen på produktkontrollområdet, utarbetandet av produktregistret och forskningen kring de kemiska hälsoriskerna. Vidare erinrade utskottet om den pågående utbyggnaden av företagshälsovården och till företagshälsovårdsutredningens arbete med att undersöka möjligheterna att öka mätning, provtagning, analys och utvärdering inom företagshälsovården. Utskottet instämde i motionens syfte om nödvändigheten av effektivare insatser mot de kemiska hälsoriskerna och förutsatte att ett praktiskt användbart produktregister snabbt skulle tas fram samt att skyddsombuden skulle få tillgång till relevanta uppgifter enligt riksdagens tidigare beslut. Med hänsyn till det anförda ansåg utskottet att någon särskild åtgärd från riksdagens sida i frågan ej var erforderlig.

I samma betänkande behandlade utskottet en motion, vari bl. a. yrkades att arbetarskyddsstyrelsen skulle ta fram listor över ämnen i arbetslivet som kan eller misstänks kunna ge upphov till genetiska skador och foster-skador.

Utskottet förutsatte att arbetarskyddsstyrelsen skulle ta upp skadliga

ämnen i gränsvärde-listan (se nedan) i takt med att erforderligt vetenskapligt underlag presenterades. Utskottet noterade att arbetarskyddsstyrelsen i allt föreskriftsarbete redan tog hänsyn till genetiska eller fosterskadande effekter. Med hänsyn bl. a. till att arbete pågick med att ta fram en reviderad gränsvärde-lista och föreskrifter om kemiska bekämpningsämnen ansåg utskottet att det inte var påkallat med någon åtgärd från riksdagens sida med anledning av motionen, som alltså avstyrktes. Riksdagen följde utskottet.

Inom ramen för projektet "Hälso- och sjukvård inför 90-talet" (HS 90), vilket genomförs inom socialdepartementets sjukvårdsdelegation, har utarbetats en kunskapssammanställning avseende hälsorisker (SOU 1981: 1). I sammanställning framförs bl. a. vissa synpunkter på myndigheters och företags hantering av skilda problem rörande de kemiska hälsoriskerna (s. 92 f.).

Arbetarskyddsstyrelsen räknar med att under innevarande budgetår kunna remittera ett förslag till författning rörande kemiska arbetsmiljöfaktorer. Förslaget innehåller bestämmelser om yrkeshygieniska mätningar av kemiska arbetsmiljöfaktorer, hantering av farliga ämnen, kemiska laboratoriearbeten, cisternrengöring och bågsvetsning.

I fråga om produktkontroll när det gäller kemiska varor kan erinras om att kommittén (Jo 1978: 06) för översyn av produktkontrollens organisation i juni 1980 i betänkandet (Ds Jo 1980: 4) Ny produktkontrollorganisation framlagt förslag till ny sådan organisation. Produktkontrollorganisationens mål anges vara att skapa förutsättningar för att, så långt som det med hänsyn till uppgiftens omfattning och svårighetsgrad är möjligt, genomföra intentionerna med 1973 års lagstiftning. Härför krävs bl. a. en väsentlig förstärkning av tillsynsverksamheten men också en aktiv produktkontroll från myndigheternas sida i form av anvisningar och generella föreskrifter samt ingripande mot ämnen och produkter som bedömts innebära särskilt stora risker för människor och/eller miljön. Vidare understryks att tillgången på toxikologiskt utbildad personal och toxikologiska laboratorieresurser behöver förbättras och att det av statsmakterna beslutade produktregistret snabbt måste färdigställas.

Organisatoriskt innebär kommitténs ställningstagande att kommittén förordar att produktkontrollnämnden och produktkontrollbyrån ersätts med ett fristående produktkontrollverk med eget kansli och egna utredningsresurser.

Kommittén framför också synpunkter på den pågående utbyggnaden av produktregistret. Kommittén utgår bl. a. från att de blivande tillämpningsbestämmelserna till sekretesslagen får en utformning som underlättar både utbyggnaden och användningen av produktregistret.

Utredningens betänkande har remissbehandlats och ärendet är f. n. föremål för beredning inom jordbruksdepartementet.

Vad särskilt angår produktregistret kan erinras om att jordbruksutskot-

tet i flera sammanhang har framhållit att nyssnämnda register kommer att få en avgörande betydelse för uppnåendet av målen för produktkontrollen. Det är främst produktkontrollnämnden som har att ta ställning till registrets närmare utformning och uppbyggnad. Jordbruksutskottet har dock understrukit vikten av att det fortsatta arbetet med produktregistret bedrivs så att det snarast kommer till praktisk användning. Samtidigt har jordbruksutskottet med skärpa framhållit nödvändigheten av att registret kan utnyttjas så att skyddsombuden på effektivaste möjliga sätt bereds tillgång till för deras verksamhet relevanta uppgifter ur registret.

Den första etappen av produktregistrets uppbyggnad genomfördes under år 1979. Därvid anmäldes drygt 100 000 kemiska produkter till registret av ca 500 företag. I en andra etapp byggs registret ut med uppgifter om anmälda produkters sammansättning och om andra förhållanden i fråga om produkterna som är av betydelse från hälso- och miljösynpunkt. På produktkontrollnämndens förslag fastställde regeringen i mars 1979 vissa föreskrifter om den närmare utformningen av ett första steg av den andra etappen. Föreskrifterna innebar att deklaraionsplikt i det första steget infördes för ett begränsat antal produkter, främst s. k. baskemikalier.

I samband med fastställelsen av föreskrifterna uppdrog regeringen åt produktkontrollnämnden att mot bakgrund av de erfarenheter som görs under det första steget redovisa ett närmare program för kommande steg i registrets uppbyggnad. I produktkontrollnämndens uppdrag ingår vidare att närmare utreda på vilket sätt andra myndigheter skall få tillgång till behövlig information från registret.

Enligt vad utskottet erfarit kommer produktkontrollnämnden att i slutet av innevarande år redovisa det begärda programmet för registrets fortsatta uppbyggnad.

Jordbruksutskottet har nyligen i betänkandet JoU 1981/82: 10 bl. a. behandlat ett par motionsyrkanden rörande uppbyggnaden av produktregistret. Motionerna har avstyrkts under hänvisning bl. a. till det pågående arbetet inom produktkontrollnämnden.

Gränsvärden

År 1974 utfärdade arbetarskyddsstyrelsen Anvisningar nr 100 Hygieniska gränsvärden. Reviderade upplagor har kommit ut åren 1978 och 1981 (Arbetarskyddsstyrelsens kungörelse [AFS 1981: 8] om hygieniska gränsvärden). 1981 års lista träder i kraft den 1 januari 1982. Kungörelsen om hygieniska gränsvärden med kommentarer har utgivits i broschyrform av arbetarskyddsstyrelsen (Hygieniska gränsvärden). En ny reviderad gränsvärde lista väntas till år 1983.

I princip gäller att det gränsvärde som åsätts skall vara så lågt att den som i arbetet utsätts för en luftförorening eller annan störning som inte

överskrider gränsvärdet är skyddad mot skador eller besvär på grund av störningen. Detta skall gälla även för långvarigt arbete och så långt möjligt även för särskilt känsliga grupper. Den dokumentation som ligger till grund för gränsvärdebestämningen är offentlig. En närmare redogörelse för bakgrunden till systemet med hygieniska gränsvärden och för innehållet i 1978 års gränsvärdegränslista har lämnats i socialutskottets betänkande 1978/79: 33 (s. 3 f.), vartill hänvisas. I 1981 års lista har ca 30 nya ämnen förts in och ett femtiotal ändringar av tidigare gränsvärden gjorts. För vissa ämnen (f. n. bly och kadmium) har s. k. biologiska gränsvärden fastställts. I anslutning härtill anförs i arbetarskyddsstyrelsens kommentarer till kungörelsen att koloxid, kvicksilver, styren och trikloretylen utgör andra exempel på ämnen för vilka biologisk kontroll är möjlig. Man kan genom sådana prov få en kompletterande information, t. ex. om den mängd skadlig substans som den exponerade tagit upp. Relevanta, biologiska mätresultat som erhålls vid analyser av t. ex. blod, urin eller utandningsluft kan tillmätas avgörande betydelse vid en bedömning av vilka kvantiteter av de undersökta ämnena som enskilda får utsättas för. I kommentarerna förutsätts att åtgärder på längre sikt vidtas som tryggar att gränsvärdet för ämnet i inandningsluften inte överskrids.

Riksdagen hade vid 1978/79 års riksmöte, liksom nu, att ta ställning till ett motionsyrkande från vänsterpartiet kommunisterna om att minst en tiofaldig säkerhetsmarginal skulle tillämpas vid fastställande av hygieniska gränsvärden. Vid beräkningen skulle man utgå från den lägsta kända nivå som misstänktes ge akut eller kronisk skadlig påverkan. Dokumentationen bakom varje gränsvärde skulle offentliggöras i detalj.

Utskottet erinrade om att utskottet vid tillkomsten av arbetsmiljölagen hade utgått från att krav från bl. a. de fackliga organisationerna skulle uppmärksammas av arbetarskyddsstyrelsen i arbetet med gränsvärdegränslistan. Utskottet förutsatte att det av motionärerna nu framförda kravet skulle komma att uppmärksammas av arbetarskyddsstyrelsen vid arbetet med revidering av gränsvärdegränslistan och prövas mot de vid tillkomsten av arbetsmiljölagen uppdragna riktlinjerna för arbetet. Vad särskilt gällde frågan om dokumentation erinrade utskottet om riksdagens ställningstagande i november 1978 till motionen om information rörande arbetsmiljöriskerna (se ovan s. 6). Frågan om spridning av den dokumentation som ligger bakom gränsvärdena var enligt utskottets mening en fråga som borde behandlas inom ramen för den utredning som riksdagen då hade begärt. Resultatet av den utredningen borde avvaktas, framhöll utskottet. Med hänvisning till det anförda avstyrktes motionen i aktuella delar. Riksdagen följde utskottet (SoU 1978/79: 33).

Lokal skyddsverksamhet

Riksdagen har flera gånger haft anledning ta ställning till motionsyrkanden om en förstärkt ställning för de lokala fackföreningarna i arbetsmiljöfrågor.

Hösten 1977 behandlades ett motionsyrkande från vänsterpartiet kommunisterna om att den lokala fackföreningen skulle tillerkännas vetorätt i arbetsmiljöfrågor i vad avsåg bl. a. ackords- och prestationsarbete. Utskottet avstyrkte i sitt av riksdagen godkända betänkande (SoU 1977/78: 1 s. 53) yrkandet under hänvisning till vad utskottet i betänkandet anfört om de grundläggande principerna för skyddsarbetet. Utskottet hade i angivna hänseende (s. 18) anfört att arbetsgivare och arbetstagare i samförstånd borde söka åstadkomma en tillfredsställande arbetsmiljö och att den metod vänsterpartiet kommunisterna anvisade stod i motsats till den för arbetsmiljölagstiftningen grundläggande principen om samverkan.

Vid 1978/79 års riksmöte återopade utskottet, med anledning av ett likalydande motionsyrkande från vänsterpartiet kommunisterna, vad som anförts i betänkandet SoU 1977/78: 1. Enligt utskottet ägde de då framförda synpunkterna fortfarande giltighet. Utskottet tillade att samverkan mellan arbetstagare och arbetsgivare är en förutsättning för ett framgångsrikt skyddsarbete. Arbetsgivare och arbetstagare bör i samförstånd och med avvägning av de olika intressen som måste beaktas gemensamt söka åstadkomma en tillfredsställande arbetsmiljö. Utskottet erinrade också om att skyddsombud och arbetstagare i vissa i arbetsmiljölagen närmare angivna fall kan avbryta farligt arbete. Utskottet avstyrkte yrkandet. Riksdagen följde utskottet (SoU 1978/79: 33).

Riksdagen har vidare flera gånger avslagit motionsyrkanden om att den lokala fackföreningen (i stället för yrkesinspektionen) skall besluta om när arbetet kan återupptas efter det att skyddsombud stoppat arbetet på grund av fara (SoU 1973: 25, 1977/78: 1 och 1978/79: 33). Socialutskottet har i sina av riksdagen godkända betänkanden därvid hänvisat till dels den principiella inställningen att parterna på jämställd grund skall samarbeta i arbetarskyddsfrågor, dels principen att det inom arbetarskyddslagstiftningens ram ytterst ankommer på arbetarskyddsstyrelsen och yrkesinspektionen att avgöra vilka krav som från skyddssynpunkt bör ställas på arbetsmiljön.

Utbildning av skyddsombud m. m.

Frågan om vem som skall ha ansvaret för utbildningen av skyddsombud diskuterades utförligt vid genomförandet av 1973 års delreform av arbetarskyddslagstiftningen. I enlighet med starka önskemål från LO och TCO infördes en bestämmelse i arbetarskyddslagen att arbetsgivare och arbetstagare gemensamt svarar för att skyddsombud får erforderlig utbildning. Bestämmelsen överfördes oförändrad till arbetsmiljölagen (6 kap. 4 § sista stycket).

Genom avtal mellan arbetsmarknadens parter har en rad frågor kring skyddsombudsutbildningen fått sin lösning för stora delar av arbetsmarknaden. På grundval av avtalet har en omfattande skyddsombudsutbildning kommit till stånd i arbetarskyddsnämndens regi med målsättningen att alla

skyddsombud skall ha genomgått grundkursen Bättre arbetsmiljö. Kursen är på 20–40 timmar. Full lön utgår under utbildningstiden. En utvärdering år 1977 av utbildningen av skyddsombud gav vid handen att ca 70 % av skyddsombuden, eller omkring 90 000 personer, och ungefär hälften av alla arbetsledare då genomgått grundkursen. Andelen skyddsombud som genomfört kursen beräknas sedan dess ha sjunkit något. Enligt uppgift från arbetarskydds nämnden föreligger det f. n. ett behov av att årligen utbilda ca 40 000 skyddsombud. För samordning av utbildningsverksamheten och för att ange riktlinjer för utbildningens innehåll m. m. finns en central utbildningsdelegation som är knuten till arbetarskyddsstyrelsen. I delegationen ingår bl. a. representanter för arbetsmarknadens parter och arbetarskyddsfonden.

Arbetarskyddsstyrelsen anordnar f. n. sin tredje kurs i arbetarskyddsfrågor för kvalificerade skyddsombud. Kursverksamheten stöds ekonomiskt av arbetarskyddsfonden. Av deltagarna krävs viss grundläggande arbetsmiljöutbildning och god erfarenhet i arbetarskyddsfrågor. De är i allmänhet verksamma på heltid som huvudskyddsombud, regionala skyddsombud eller förbundsfunctionärer. Antalet deltagare i varje kurs har begränsats till 25–30 personer.

I en motion vid 1978/79 års riksmöte föreslogs att en utredning skulle tillsättas för att planera högskoleanknuten utbildning för skyddsombud på betald arbetstid. I sitt av riksdagen godkända betänkande SoU 1978/79: 33 avstyrkte socialutskottet yrkandet. Utskottet hänvisade till den skyddsombudsutbildning som pågick samt erinrade om att det redan förekommer högre utbildning för skyddsingenjörer och annan personal för företagshälsovården.

Vid det därpå följande riksmötet behandlades en socialdemokratisk motion, vari föreslogs att erfarenheterna av arbetarskyddsstyrelsens utbildning av företagshälsovårdens personal borde utvärderas av utredningen (A 1976: 01) om företagshälsovården och den yrkesmedicinska verksamheten (företagshälsovårdsutredningen). Utredningen borde enligt motionärerna överväga för- och nackdelarna med en ordning enligt vilken större delen av den egentliga utbildningsverksamheten förlades till högskolorna.

Riksdagen, som följde socialutskottets förslag i frågan, ansåg att utredningens direktiv redan inrymde möjligheten till sådana överväganden som föreslagits av motionärerna samt att motionen borde överlämnas till utredningen (SoU 1979/80: 36, rskr 1979/80: 272).

Spörsmålet har ännu inte behandlats av utredningen, vars slutbetänkande väntas kring årsskiftet 1982-1983.

Omplacering eller ledighet för graviditet

Arbetsmiljölagen innehåller inga bestämmelser som särskilt tar sikte på de gravida kvinnornas situation. Allmänt gäller att om visst slag av arbete

innebär risk för ohälsa eller olycksfall kan regeringen eller arbetarskyddsstyrelsen föreskriva läkarundersökning samt meddela förbud att till arbetet anlita den som vid undersökningen företett sjuklighet eller svaghet, som gör honom särskilt mottaglig för sådan risk (3 kap. 15 §).

I den mån vissa grupper av arbetstagare kan bedömas vara särskilt utsatta kan bl. a. förbud meddelas mot att arbetet utförs av arbetstagare som tillhör sådan grupp (16 §). Enligt en särskild bestämmelse i lagen får kvinna som ammar sitt barn inte vägras ledighet härför (4 kap. 4 §).

Föredragande statsrådet anförde i lagstiftningsärendet (prop. 1976/77: 149 s. 249) bl. a. att det var väsentligt att man undanröjde sådana formella hinder mot inträde i arbetslivet som arbetarskyddslagens principiella förbud mot kvinnors arbete under jord i gruva eller stenbrott innebar. Därmed skulle man också främja möjligheterna att få bort tidigare uppfattningar om olika arbetsuppgifters lämplighet för män eller kvinnor. Med anledning av ett motionsyrkande om att gravida kvinnor borde ha rätt till sådan tillfällig förändring av sina arbetsförhållanden och arbetsuppgifter att de inte på grund av arbetets art skulle behöva tidigarelägga sin graviditetsledighet, anförde socialutskottet i sitt av riksdagen godkända betänkande SoU 1977/78: 1 (s. 30) att utskottet anslöt sig till vad som anförts av departementschefen och till vad som kommit till uttryck i motionen. Utskottet förklarade sig förutsätta att de uttalanden som sålunda gjorts beträffande omplacering inom arbetsplatsen av kvinna som på grund av havandeskap inte kan fullgöra sitt ordinarie arbete skulle komma att uppmärksammas av bl. a. arbetarskyddsstyrelsen i dess tillsynsverksamhet. I de undantagsfall där omplacering inte kunde ske var det naturligtvis angeläget att kvinnan fick kompensation för uteblivna löneförmåner. Hur ersättningsfrågan skulle lösas fick emellertid övervägas bl. a. i samband med det fortsatta reformarbetet på föräldraförsäkringens område. Något uttalande från riksdagens sida ansågs i detta avseende inte behövligt.

Vid 1978/79 års riksmöte behandlade socialutskottet en motion, vari framfördes önskemål om att regeringen skulle ta initiativ till lösning av de problem som sammanhänger med gravida kvinnors exposition för riskämnen i arbetslivet. I sitt av riksdagen godkända betänkande i ärendet (SoU 1978/79: 10) anförde utskottet att frågan om hur gravida kvinnor skall kunna skyddas mot sådana omgivningsfaktorer som kan befaras ha negativ inverkan på graviditet eller foster var en av de mest angelägna och samtidigt mest komplicerade uppgifterna för den miljömedicinska forskningen. Utskottet ansåg att det var av största vikt att hälsorisker som kan få så ödesdigra följder för de berörda uppmärksammas och motverkas så långt det över huvud taget är möjligt.

I sammanhanget berörde utskottet frågan om möjligheten att minska riskerna för gravida kvinnor genom omplaceringar på arbetsplatsen eller genom ledighet från arbetet. Sådana åtgärder var visserligen angelägna,

men enligt utskottets mening tyvärr ofta otillräckliga för att förebygga de arbetsmiljörisker som ligger i bl. a. exposition för olika kemiska ämnen. Det är främst under graviditetens slutskede som sådana åtgärder aktualiseras och då i allmänhet för kvinnor som har fysiskt tungt arbete. Fosterets känslighet för yttre påverkan är emellertid stor också under de första månaderna av graviditeten, ansåg utskottet. Omplacering eller ledighet under graviditetens slutskede kan därför bara motverka vissa slag av graviditetsrisker. För att åstadkomma ett effektivt skydd för gravida kvinnor måste, enligt utskottet, man bl. a. söka klarlägga vilka ämnen i arbetsmiljön som kan vara farliga för dem och så långt möjligt hindra att kvinnorna utsätts för exposition av sådana ämnen. Man måste också ta hänsyn till att en viss arbetsmiljöfaktor kan få särskilt svåra konsekvenser om kvinnan även är utsatt för en annan faktor som är negativ för hälsan, något som kan vara fallet exempelvis då kvinnan är rökare. Även sådana samband måste klarläggas om skyddsåtgärderna för kvinnorna skall få avsedd verkan. Att omplacering m. m. i vissa fall kan ske minskar således inte behovet av att vi skaffar oss en väsentligt ökad kunskap om sambanden mellan olika omgivningsfaktorer och senare graviditetskomplikationer.

Utskottet, som delade motionärernas uppfattning att det var nödvändigt med snabba och samlade åtgärder på detta område, ansåg det dock av närmare angivna orsaker inte erforderligt att riksdagen tog något initiativ med anledning av motionen.

Frågan om risker för foster på grund av kvinnans arbetsmiljö har också aktualiserats i socialförsäkringsutskottet genom motioner om rätt till ersättning för gravida kvinnor som av förebyggande skäl måste avstå från förvärvsarbete under graviditeten. I sitt av riksdagen godkända betänkande SfU 1980/81: 5 i ärendet framhöll socialförsäkringsutskottet att det fanns skäl att närmare utreda frågan om kompensation till sådana kvinnor i fall då sjukdomstillstånd inte föreligger. En sådan utredning borde enligt utskottets mening behandla bl. a. de frågor som framförts avslutningsvis i riksförsäkringsverkets remissyttrande över motionerna, såsom att klarlägga i vilka fall det är motiverat av medicinska skäl med uppehåll i förvärvsarbetet, i vilken utsträckning och på vad sätt inkomstbortfall skall täckas och om arbetsgivares skyldighet att omplacera till annat arbete skall utvidgas.

Vad socialförsäkringsutskottet sålunda anfört gav riksdagen som sin mening regeringen till känna.

Regeringen har i juni 1981 överlämnat motionerna och utskottets betänkande till kommittén (S 1980:08) för översyn av föräldraförsäkringen m. m. med uppdrag att utreda nämnda frågor.

Socialutskottet har i det i dagarna avgivna betänkandet SoU 1981/82: 14 om skydd för ofödda, m. m. förordat att sådana ändringar i arbetsmiljölagen bör övervägas som syftar till att ge klart uttryck för behovet av skydd för ofödda. I betänkandet förordar utskottet också att en kartläggning

kommer till stånd beträffande fall där en kvinna på grund av olika orsaker befinner sig i en sådan situation att hon kan tänkas förbise eller inte inse riskerna för det väntade barnet av att hon handlar eller underlåter att handla på ett visst sätt.

En arbetsgrupp inom arbetarskyddsstyrelsen har nyligen utarbetat förslag till föreskrifter rörande hanteringen av bly på arbetsplatserna. Föreskrifterna, som bl. a. innehåller vissa bestämmelser till skydd för gravida kvinnor, har ännu inte godkänts av verksstyrelsen.

Gränsvärden för buller m. m.

År 1976 utgav arbetarskyddsstyrelsen Anvisningar nr 110 Buller i arbetslivet med generella regler om åtgärder till förebyggande av skada och ohälsa genom påverkan av buller på arbetsplatsen. I inledningen till anvisningarna sägs bl. a. att risk för bullerskada efter mångårig exponering för buller anses normalt inte föreligga om ljudnivån understiger 85 decibel (A) ekvivalent ljudnivå under en typisk arbetsdag. Enligt anvisningarna skall buller i arbetslokal hållas på en nivå som är godtagbar med hänsyn till verksamhetens art. I verksamhet där arbetstagare exponeras för buller med en ekvivalent ljudnivå överstigande 85 decibel (A) under en typisk arbetsdag skall arbetsgivare i samråd med arbetstagare genomföra systematisk bullerbekämpning och vidta lämpliga hörselskyddande åtgärder. Om buller på arbetsplats ej genom skäligen bullerbegränsande åtgärder kan nedbringas under 85 decibel (A) ekvivalent ljudnivå skall lämpliga hörselskydd tillhandahållas av arbetsgivaren och användas av arbetstagaren.

Särskilda anvisningar (nr 110: 1) för infraljud och ultraljud i arbetslivet har utfärdats år 1978.

Ett förslag till Kungörelse om buller har nyligen remissbehandlats och avses bli behandlat av verksstyrelsen i februari 1982. Förslaget skiljer sig endast i mindre grad från de nuvarande anvisningarna.

Beträffande inomhusbelysning finns en riktlista utarbetad av Ljuskultur med medel från arbetarskyddsstyrelsen. Listan används t. ex. av företagshälsovårdspersonal vid mätningar. För arbete vid bildskärmsterminaler finns en anvisning från arbetarskyddsstyrelsen som även har fastställt föreskrifter om laserstrålning (1981:9). Strålskyddsinstitutet har utgivit rekommendationer rörande UV-strålning, vilka baserats på internationella gränsvärden. Även arbetarskyddsstyrelsen förbereder föreskrifter angående sådan strålning. Föreskrifter om mikrovågsugnar har utfärdats (1979:6). Gällande anvisningar rörande radiofrekvent strålning (nr 111 år 1976) kommer att arbetas om till föreskrifter.

Kortvågsutredningen har under året lagt fram promemorian (DsS 1981:8) Behandling med kortvåg, mikrovåg och ultraljud. Utredningen föreslår i här aktuellt avseende i huvudsak att socialstyrelsen utger rekom-

mendationer beträffande behandling av personer med kortvåg, mikrovåg och ultraljud.

Riksdagen tog vid riktmötet 1979/80 ställning till ett motionsyrkande om införande av juridiskt bindande gränsvärden för buller. Socialutskottet konstaterade i sitt av riksdagen godkända betänkande SoU 1979/80: 5 att frågan huruvida bindande gränsvärden skulle tas in i föreskrifterna måste avgöras av arbetarskyddsstyrelsen på grundval av föreliggande forskningsunderlag och med hänsynstagande till gällande riktlinjer för arbetet med gränsvärden. Yrkandet avstyrktes av utskottet och avlogs av riksdagen.

Dieseldrift i vissa slutna utrymmen

Enligt 2 kap. 4 § arbetsmiljölagen skall luft-, ljud- och ljusförhållanden samt övriga arbetshygieniska förhållanden vara tillfredsställande. Mot bakgrund härav har arbetarskyddsstyrelsen utfärdat anvisningar och föreskrifter avseende bl. a. förekomsten av dieselavgaser i vissa slutna lokaler (bergsrum, utrymmen i hamnar). I samband med revideringen 1981 av gränsvärdeblanketten infördes nya takvärden för förekomsten av bl. a. koloxid i slutna utrymmen (exempelvis i bilverkstäder). Vissa medel har anslagits för fortsatta forskningsprojekt på området. En omfattande forskningsverksamhet rörande dieselavgasens skadeverkningar pågår såväl i Sverige som utomlands (se SoU 1979/80: 34 s. 4).

Riksdagen har flera gånger behandlat motionsyrkanden som rör diesel-drift under jord och i slutna utrymmen (se SoU 1973: 25 s. 66, 1974: 4 s. 25, 1975/76: 40 s. 31, 1979/80: 5 s. 19 och 1979/80: 34 s. 9). I betänkandet 1979/80: 5 anförde utskottet bl. a. följande.

Utskottet anser att det är angeläget att åtgärder vidtas för att eliminera de hälsorisker och olägenheter som är förenade med användningen av dieseldrivna fordon. Arbetarskyddsstyrelsens berganvisningar och hamnarbetsanvisningar innehåller särskilda anvisningar om ventilation, luftkontroll och avgaskontroll vid bruket av förbränningsmotordrivna arbetsfordon. Enligt anvisningarna bör vidare eldrivna fordon användas där så kan ske. I syfte att skapa förutsättningar för att kunna minska bruket av förbränningsmotordrivna arbetsmaskiner i utrymmen med begränsad friskluftstillförsel bedrivs olika forsknings- och försöksprojekt. Dessutom arbetar arbetarskyddsstyrelsen med att få fram ett bättre underlag för nya eller ändrade föreskrifter inom de aktuella områdena.

Ett förbud mot dieseldrivna fordon som yrkas i motionen skulle i nu aktuella arbetsmiljöer innebära ett så drastiskt ingrepp i arbetsprocesserna att produktionen sannolikt skulle omöjliggöras. Mot den redovisade bakgrunden avstyrker utskottet motionsyrkandet men vill uttala att pågående åtgärder i syfte att komma till rätta med de arbetsmiljörisker som är förknippade med dieseldrift i slutna utrymmen bör intensifieras.

I betänkandet 1979/80: 34 hänvisade utskottet till vad det anförde i det tidigare betänkandet samt till det intensiva forskningsarbetet på området

dels för att klarlägga dieselavgasernas skadeverkningar, dels för att få fram alternativ i utrymmen med begränsad friskluftstillförsel. Utskottet ansåg det därför inte vara erforderligt med någon riksdagens åtgärd i ärendet.

Utskottet

Inledning

I detta betänkande behandlar utskottet helt eller delvis fem motioner angående bl. a. arbetsmiljöpolitikens inriktning, arbetarskyddsstyrelsens föreskriftsarbete, yrkesinspektionens prioriteringar i dess tillsynsverksamhet, informationen rörande arbetsmiljörisker – bl. a. för forskningsbehov – samt kvalificerad utbildning av skyddsombud.

Arbetsmiljöpolitikens allmänna inriktning

I motion 1980/81: 721 av Sten Svensson (m) och Bengt Wittbom (m) tas upp frågan om den framtida inriktningen av arbetsmiljöpolitiken. Motionärerna framhåller att de psykiska påfrestningarna i arbetslivet måste uppmärksammas minst lika mycket som de fysiska riskerna. De betonar bl. a. att lönsamheten och effektiviteten i näringslivet måste ligga på en acceptabel nivå. Personalpolitiken och arbetsmiljöinsatserna måste enligt motionärernas mening med hänsyn härtill inriktas på att skapa attraktiva arbetsplatser och en positiv inställning till arbetslivet. Motionärerna anser att den tekniska utvecklingen skall utnyttjas för att skapa goda arbetsmiljöer. De erinrar härvid om de problem som möter genom den fortgående datoriseringen av arbetslivet. I fråga om företagshälsovården uttalas bl. a. att dess tyngdpunkt måste läggas på förebyggande åtgärder. Motionärerna framhåller också vikten av att arbetsvården och arbetsförmedlingen i övrigt har kvalificerad personal. Större resurser bör sättas in för att undanröja faktorer i arbetsmiljön som utgör hinder för arbetsplacering av handikappade. Motionärerna anför även ett antal andra synpunkter på arbetsmiljöpolitikens inriktning. Utskottet hänvisar till motionen.

Såvitt utskottet kan finna står de åsikter som motionärerna framför i fråga om arbetsmiljöpolitikens inriktning i allt väsentligt i överensstämmelse med det synsätt som präglar det nuvarande arbetet på arbetsmiljöområdet. En rad utredningar pågår som avser de av motionärerna upptagna frågorna, och i den takt som är möjlig tillförs området resurser som syftar till att ytterligare förbättra förhållanden som är beroende av statliga och kommunala insatser.

Efter dessa konstateranden anser utskottet det motiverat att något närmare beröra vissa av de frågor som motionärerna behandlar.

Under det utredningsarbete som föregick tillkomsten av arbetsmiljölagen, ägnades frågan om en god psykosocial arbetsmiljö stor uppmärksamhet (se betänkandet /SOU 1976:3/. Rapporter i psykosociala frågor). I

arbetsmiljölagen har intagits bestämmelser i syfte att främja goda psykosociala förhållanden på arbetsplatserna.

Då det gäller datatekniken och arbetsmiljön vill utskottet erinra om att dataeffektutredningen (A 1978:05) tillkallades år 1978 för att utreda datateknikens effekter på produktion och arbetsliv. Arbetsmarknadsutskottet har i dagarna avgivit ett betänkande om datateknikens effekter på arbetslivet (AU 1981/82: 6).

Beträffande frågan om att i den tekniska utvecklingen ta en ökad hänsyn till arbetsmiljökrav vill utskottet särskilt nämna att verksamheten vid den tekniska högskolan i Luleå är starkt arbetsmiljöinriktad.

En utredning om företagshälsovården pågår inom företagshälsovårdsutredningen (A 1976:01). Utredningen har avgivit flera delbetänkanden. Direktiven för utredningen står helt i överensstämmelse med det synsätt som kommit till uttryck i motionen.

Med hänvisning till vad utskottet ovan anfört och till den behandling av bl. a. arbetsanpassningsfrågor som årligen sker i arbetsmarknadsutskottet anser utskottet att det inte är påkallat med någon riksdagens åtgärd med anledning av yrkande 1 i motion 1980/81: 721.

Arbetarskyddsstyrelsens föreskriftsverksamhet

Föreskriftsarbetet utgör ett väsentligt led i arbetarskyddsstyrelsens tillsynsverksamhet. Genom ett beslut under våren (prop. 1980/81: 100 bil. 15 s. 131, SoU 1980/81: 24, rskr 1980/81: 263) ställde sig riksdagen positiv till en ADB-utveckling vid arbetarskyddsverket som bör vara ägnad att väsentligen förbättra förutsättningarna för författningsarbetet. Avsikten är att två ADB-system (ISA och SARA) skall byggas ut och därigenom ge styrelsen ett avsevärt förbättrat underlag för författningsarbetet. Det gäller både vid prioriteringar mellan olika författningsprojekt, vid utformningen av författningarna liksom vid insatser för att föra ut författningarna i praktisk tillämpning ute i arbetslivet. Även uppföljningen bör bli lättare. I föreskriftsarbetet görs konsekvensanalyser av olika slag. Genom sådana analyser söker de partsammansatta grupper som deltar i föreskriftsarbetet bedöma positiva och negativa konsekvenser som t. ex. minskat antal arbetsskador och yrkessjukdomar, minskad sjukfrånvaro och minskad personalomsättning, ökade kostnader för investeringar m. m. Genom nämnda ADB-utveckling bör underlaget för sådana beräkningar förbättras.

Utskottet vill här också framhålla att arbetarskyddsstyrelsen i sin anslagsframställning (s. 3) starkt understryker behovet av resurser för att förskjutningar i arbetet med tillämpningsföreskrifter till arbetsmiljölagen inte skall inträffa. En sådan förskjutning skulle enligt arbetarskyddsstyrelsens uppfattning medföra allvarliga följder i form av osäkerhet om vad arbetsmiljölagen skall innebära i den praktiska tillämpningen.

Under hänvisning till det anförda avstyrker utskottet yrkande 8 i motion 1980/81: 1475 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari föreslås att en utredning

tillsätts för att snabbt föreslå åtgärder mot, som motionärerna anför, långsamheten hos arbetarskyddsstyrelsen i framläggandet av föreskrifter.

Yrkesinspektionens prioriteringar

Regeringen bör se över yrkesinspektionens verksamhet. Detta krav framställs i motion 1980/81: 717 av Birgitta Hambraeus m. fl. (c). Syftet med översynen skall enligt motionärerna vara att säkerställa att inspektionen i första hand koncentrerar sig på de allvarligaste miljöproblemen.

Motionärerna framhåller att när inspektionens tjänstemän exempelvis föreslår en kommun att bygga ut redan acceptabla personalutrymmen godtas förslaget i allmänhet utan några invändningar. Detta kan leda till att resurser läggs ned på projekt som är onödiga och som har mycket litet med hälsan att göra. Det kan däremot vara svårare för inspektionen att komma till rätta med allvarigare problem på arbetsmiljöområdet, och inspektionen väljer därför att gå fram där det minsta motståndet finns.

Utskottet delar motionärernas uppfattning att det är viktigt att arbetsmiljöåtgärderna koncentreras till de områden där riskerna för olyckor är störst. Utskottet vill erinra om att riksdagen under våren med anledning av ett motionsyrkande rörande kontrollen av arbetsmiljön på mindre arbetsplatser förordat att huvudmannskapet för tillsynen av arbetsmiljön på de mindre arbetsställena förs över från kommunerna till yrkesinspektionen (SoU 1980/81: 24, rskr 263). Socialutskottet framhöll därvid vikten av att tillsynen såväl då det gäller större som mindre arbetsplatser får en sådan inriktning att man främst uppmärksammar arbetsmiljöfaktorer som kan innebära allvarliga hälsorisker för de anställda och använder resurserna i enlighet härmed. Utskottet vill vidare erinra om att arbetarskyddsstyrelsen, bl. a. i samarbete med arbetsmarknadens parter, utarbetat nya riktlinjer för hur tillsynsarbetet skall bedrivas. Ett väsentligt inslag i riktlinjerna är att inspektionen kommer att prioritera tillsynen av sådana arbetsställen där risker och belastningar bedöms som särskilt allvarliga, medan problem av "komfortkaraktär" får stå tillbaka. Utskottet har också inhämtat att regeringen har för avsikt att behandla vissa frågor rörande verksamheten vid yrkesinspektionen i den budgetproposition som skall föreläggas riksdagen i början av nästa år.

Med hänvisning till det anförda anser utskottet att syftet med motion 1980/81: 717 kommer att tillgodoses utan någon riksdagens åtgärd.

Information om arbetsmiljölagstiftningen m. m.

I motion 1980/81: 721 (yrkande 3) begärs en förbättring av informationen om arbetsmiljölagstiftningen. Motionärerna anser vidare att tillämpningsbestämmelserna fortlöpande skall ses över. Som skäl härför anför motionärerna att många arbetsgivare oriktigt uppfattat arbetsmiljölagstiftningen som ett hinder för att anställa ungdomar. Exempelvis skulle fler ungdomar kunna slussas in i arbetslivet om tillämpningsbestämmelserna justeras i

takt med att olycksriskerna minskar på arbetsplatserna, anser motionärerna.

Utskottet vill till en början erinra om att bestämmelser om minderårigas arbete länge har utgjort en viktig del av arbetarskyddslagstiftningen. Grundtanken bakom bestämmelserna är att barn och ungdom inte genom arbete skall utsättas för risker för olycksfall, överansträngning eller annan menlig inverkan på hälsa eller kroppsutveckling. Arbetarskyddsstyrelsen arbetar fortlöpande på att utge reviderade eller helt nya föreskrifter angående anordnandet av arbetsmiljön, varvid även de särskilda problem som sammanhänger med anställning av minderåriga beaktas. Som framgått av den tidigare redogörelsen i detta betänkande gäller sedan den 1 april i år nya bestämmelser angående anlitande av minderåriga i arbetslivet. Information om innehållet i de nya bestämmelserna har meddelats på de olika sätt som står arbetarskyddsstyrelsen till buds (se ovan s. 8). Det kan enligt utskottets mening inte med fog göras gällande att informationen om vilka bestämmelser som gäller i fråga om minderårigas anställning varit bristfällig. Detta konstaterande står självfallet inte i motsättning till önskemålet att tillsynsmyndigheterna fortlöpande måste sträva efter att informationen om arbetsmiljölagstiftningen både i det aktuella avseendet och i andra avseenden förbättras. Utskottet vill erinra om att utredningen (A 1979:01) om information rörande arbetsmiljörisker (INRA) inom kort väntas lägga fram sina förslag. I direktiven till utredningen, som tillsatts på initiativ av riksdagen (SoU 1978/79: 14), framhålls bl. a. att frågan om hur informationen om arbetsmiljöriskerna skall spridas är komplicerad, men att en utgångspunkt bör vara att all tillgänglig forskningsinformation skall spridas fortlöpande till dem som berörs därav. Enligt vad utskottet inhämtat har utredningen bl. a. ägnat stor uppmärksamhet åt frågan hur information om arbetsmiljörisker lämpligen bör spridas i skolorna.

Med hänvisning till det anförda avstyrker utskottet motion 1980/81: 721 i här aktuell del (yrkande 3).

Information för forskningsändamål

De fackliga organisationerna och yrkesinspektionen bör ges lagstadgad rätt att erhålla den information från företagen som behövs för forskningsändamål. Informationen bör tillställas forskare på begäran. Dessa önskemål framförs i motion 1980/81: 1475 (yrkande 13). Motionärerna anför som motivering till yrkandet att det hänt att arbetsgivare dolt obehagliga fakta och forskningsresultat rörande den egna arbetsmiljön. De anför också att de fackliga organisationerna inte har rätt att anlita egna utredare.

I detta sammanhang bör nämnas att frågan om möjligheterna för forskare att få tillträde till företag och tillgång till information från företag behandlats vid 1981 års LO-kongress. Bl. a. har LO:s forskningspolitiska utredning krävt en översyn av bestämmelserna i sekretesslagen i syfte att underlätta bedrivandet av arbetsmiljöforskning.

Enligt utskottets mening är det angeläget med en effektiv och målinriktad forskningsverksamhet på arbetsmiljöområdet. Arbetsmiljöforskning bedrivs på åtskilliga håll, dels som grundforskning, vilken till övervägande del finansieras via forskningsråden, dels som tillämpad forskning. Genom tillkomsten av arbetarskyddsfonden har förutsättningarna för sådan forskning avsevärt förbättrats. Fonden bekostar inte bara en stor del av själva forskningsverksamheten utan även utbildning och information (bl. a. tidskriften *Arbetsmiljö*). En förutsättning för att forskningen skall kunna fungera effektivt är givetvis att information om arbetsmiljöförhållandena på arbetsplatserna är tillgänglig för forskarna. Önskemålet om att informationen skall vara tillgänglig för forskning måste dock alltid vägas mot den enskildes intresse av skydd för den personliga integriteten och mot företagets intresse att av konkurrensskäl bevara företagshemligheter. Som motionärerna påpekar har frågan lösts på frivillig väg i vad avser de kooperativa företagen. Huruvida en generell lagstiftning av den innebörd som föreslås i motionen bör införas är emellertid ett spørsmål som kräver ingående överväganden.

Som utskottet redovisat i den föregående framställningen väntas utredningen (1979:01) om information rörande arbetsmiljörisker inom kort avlämna sitt betänkande. Utredningens huvuduppgift är att lägga fram förslag om hur en väl fungerande och kvalificerad bevakning samt en god informationsspridning rörande arbetsmiljörisker skall genomföras. Regeringen har i december 1979 till utredningen överlämnat en skrivelse från LO/TCO till regeringen, vari begärs en ändring av sekretesslagstiftningen som skall möjliggöra för de centrala fackliga organen att få ta del av uppgifter hos företagen rörande arbetsmiljön.

Enligt utskottets mening bör resultatet av utredningens överväganden och den fortsatta beredningen av utredningens förslag avvaktas innan något ställningstagande görs från riksdagens sida i denna fråga. Yrkande 13 i motion 1980/81: 1475 bör med hänsyn härtill inte föranleda någon åtgärd från riksdagens sida.

Gränsvärden

Minst en tiofaldig säkerhetsmarginal skall, enligt ett förslag i motion 1475 (yrkande 3), tillämpas vid fastställande av hygieniska gränsvärden. Vid gränsvärdebestämningen skall man utgå från den lägsta kända nivå som misstänks ge skadlig påverkan. Den fullständiga dokumentationen bakom varje gränsvärde skall offentliggöras, anser motionärerna.

I motionen anförts bl. a. att den största bristen vid gränsvärdesättningen är att flera av gränsvärdena är satta så att skadliga effekter kan förutses inträffa. Gränsvärdelistan fastställs enligt motionärerna av arbetarskyddsstyrelsen efter diskussioner med bl. a. Svenska arbetsgivareföreningen. Detta förhållande föranleder motionärerna att kräva kvalificerad majoritet för arbetstagarrepresentanterna i arbetarskyddsverkets styrelse (se nedan s. 27).

Riksdagen avslag, som framgått av den tidigare redogörelsen (s. 12), våren 1979 ett liknande yrkande. De synpunkter utskottet då framförde äger fortfarande giltighet. Härutöver vill utskottet understryka att en ny och jämfört med den tidigare listan betydligt utvidgad gränsvärde-lista under året har fastställts av arbetarskyddsstyrelsen. Ett betydande antal gränsvärden har sänkts i den nya listan. I fråga om dokumentationen bakom de hygieniska gränsvärdena kan nämnas, att arbetarskyddsstyrelsen i sin vetenskapliga skriftserie *Arbete och hälsa* utgivit två skrifter av intresse i sammanhanget, nämligen *Underlag för hygieniska gränsvärden* (1981: 19) samt *Principer och rekommendationer för provtagning och analys av ämnen upptagna på listan över hygieniska gränsvärden* (1981: 20). I den första av dessa skrifter har den s. k. kriteriegruppen för hygieniska gränsvärden vid arbetarskyddsstyrelsens arbetsmedicinska avdelning avgivit utlåtanden om det vetenskapliga underlaget till den vid tillsynsavdelningen verksamma föreskriftsgruppen. Vidare kan det antas att det inom kort väntade betänkandet från utredningen (1979: 01) om information rörande arbetsmiljörisiker (INRA) kommer att tillföra diskussionen om behovet av och möjligheterna till spridning av den dokumentation som ligger bakom gränsvärdena nytt material. Mot bakgrund av det anförda finner utskottet det inte påkallat med någon åtgärd från riksdagens sida med anledning av motion 1980/81: 1475 i här aktuell del (yrkande 3).

I samma motion föreslås att juridiskt bindande gränsvärden skall införas för buller och sättas till högst 75 decibel (A). Det föreslås vidare att föreskrifter utarbetas för belysning och för icke-joniserande strålning. Motionärerna framhåller bl. a. att buller i allmänhet är rätt lätt men kostsamt att bekämpa.

Utskottet vill, såvitt gäller regler om buller, till en början erinra om att arbetarskyddsstyrelsen i anvisningar nr 110 (1976) ställt upp generella krav på åtgärder till förebyggande av ohälsa genom buller. Frågan huruvida gränsvärden för buller bör tas in i juridiskt bindande föreskrift bör, som utskottet tidigare (SoU 1978/79: 5) uttalat, avgöras av arbetarskyddsstyrelsen på grundval av föreliggande forskningsunderlag och med hänsynstagande till gällande riktlinjer för arbetet med gränsvärden. Enligt vad utskottet inhämtat kommer ett inom arbetarskyddsstyrelsen utarbetat förslag till kungörelse om buller att behandlas av verkets styrelse i början av år 1982. Förslaget innebär bl. a. att den högsta tillåtna bullernivån på en arbetsplats sätts lägre än vad som gäller enligt nuvarande anvisningar.

Vad därefter angår frågan om föreskrifter för belysning vill utskottet erinra om att anvisningar för inomhusbelysning intagits i en riktlista, utarbetad av Ljuskultur med medel från arbetarskyddsstyrelsen. Utskottet har inhämtat att arbetarskyddsstyrelsen ämnar påbörja arbete med föreskrifter såvitt avser belysning.

Vad slutligen angår bestämmelser om icke-joniserande strålning hänvisar utskottet till den i det föregående (s. 17) lämnade redogörelsen för

antagna eller planerade anvisningar och föreskrifter i fråga om bildskärms-terminaler, laserstrålning, UV-strålning, mikrovågsugnar och radiofrekvent strålning.

Med hänvisning till det anförda avstyrks motion 1980/81: 1475 även i här aktuell del (yrkande 5).

Kemiska hälsorisker

De kemiska hälsoriskerna i arbetsmiljön har ägnats stor uppmärksamhet under de senaste åren. I motion 1980/81: 1877 av Göran Karlsson m. fl. (s) (yrkande 1) efterlyses mer preciserade riktlinjer för arbetet med att eliminera denna typ av risker. Motionärerna föreslår bl. a. att arbetet med att fastställa hygieniska och biologiska gränsvärden påskyndas, att registret över kemiska produkter byggs ut skyndsamt samt att arbetet med att utfärda tillämpningsföreskrifter till arbetsmiljölagen påskyndas och effektiviseras.

Utskottet vill inledningsvis erinra om att användningen av effektiva, kemiska produkter på senare år har ökat kraftigt inom industrin. Stora ansträngningar görs för att komma till rätta med det problem som användandet av kemikalier i industrin utgör. Nya föreskrifter rörande kemiska arbetsmiljöfaktorer förbereds f. n. inom arbetarskyddsstyrelsen. Som framgått av ett föregående avsnitt i detta betänkande träder en ny gränsvärdeklista, omfattande bl. a. kemiska ämnen, i kraft den 1 januari 1982. En nyhet är att listan även innehåller ett par s. k. biologiska gränsvärden. Av betydelse i sammanhanget är också att ett förslag till ny produktkontrollorganisation nyligen framlagts av en utredning. Produktregistret är under kraftig utbyggnad och produktkontrollnämnden kommer inom kort att redovisa ett närmare program för de kommande stegen i registrets uppbyggnad. Nämnden har bl. a. i uppdrag att utreda på vilket sätt andra myndigheter skall få tillgång till behövlig information från registret. Utskottet vill, såvitt avser möjligheterna att få tillgång till detta register, erinra om att utskottet i betänkande SoU 1979/80: 36 understrukit nödvändigheten av effektiva insatser mot de kemiska hälsoriskerna. Utskottet förutsatte därvid att ett praktiskt användbart produktregister snabbt skulle tas fram samt att skyddsombuden skulle få tillgång till relevanta uppgifter enligt tidigare beslut av riksdagen. Liknande uttalanden har i andra sammanhang gjorts av jordbruksutskottet. Detta utskott har i dagarna avstyrkt motionsyrkanden rörande en snabbare uppbyggnad av produktregistret. Utskottet har hänvisat bl. a. till det pågående arbetet inom produktkontrollnämnden (JoU 1981/82: 10).

Socialutskottet vill understryka vikten av att tillsyns- och föreskriftsarbeten när det gäller kemiska arbetsmiljörisker bedrivs skyndsamt och effektivt. Det är vidare av betydelse att den pågående uppbyggnaden av produktregistret resulterar i att detta register blir ett användbart medel i ansträngningarna att bekämpa arbetsmiljöriskerna. Utskottet utgår från att

regeringen vid sina kommande överväganden med anledning av produktkontrollnämndens inom kort väntade förslag beaktar vad riksdagen tidigare i skilda sammanhang uttalat om önskvärdheten av att skyddsombuden erhåller tillgång till från arbetsmiljösynpunkt relevanta uppgifter ur registret. Med hänsyn härtill anser sig utskottet kunna avstå från att ta något initiativ i denna del.

Med hänvisning till det anförda avstyrks motion 1980/81: 1877 såvitt nu är i fråga (yrkande 1).

Lokal skyddsverksamhet

I motion 1980/81: 1475 (yrkande 1) föreslås att den lokala fackföreningen får vetorätt angående löneformen vid arbeten som är förenade med olycksfallsrisk och att bestämmelser härom införs i arbetsmiljölagen. Motionärerna gör gällande att det, trots det stora antalet olycksfall på arbetsplatserna, inte förekommer någon större aktivitet för att bekämpa olycksorsakerna. De anför att det finns ett klart visat samband mellan ackordsarbete och allvarliga olyckor. Som ett exempel på detta samband framhåller de att antalet olycksfall minskade i både gruvorna och skogen när tidlön infördes. De menar, att det är ett självklart krav att fackföreningen skall ha rätt att förbjuda prestationsersättning i arbete som är förenat med olycksfallsrisker.

Utskottet vill erinra om att riksdagen under de senaste åren efter förslag av socialutskottet flera gånger avslagit motionsyrkanden från vänsterpartiet kommunisterna med liknande innehåll (se SoU 1977/78: 1 och SoU 1978/79: 33). Socialutskottet har hänvisat till de grundläggande principerna för skyddsarbetet, enligt vilka arbetsgivare och arbetstagare i samförstånd bör söka åstadkomma en tillfredsställande arbetsmiljö. Utskottet har i anslutning därtill konstaterat att den metod vänsterpartiet kommunisterna hänvisat till har stått i klar motsats till den för arbetsmiljölagstiftningen grundläggande principen om samverkan. Utskottet har också erinrat om att skyddsombud och arbetstagare i vissa i arbetsmiljölagen angivna fall kan avbryta farligt arbete.

Enligt utskottets mening har det inte framkommit någon omständighet som bör föranleda riksdagen att ändra sitt ställningstagande i den här aktuella frågan. Motion 1980/81: 1475 avstyrks därför i motsvarande del (yrkande 1).

Vänsterpartiet kommunisterna framställer i samma motion ett annat yrkande (yrkande 7), som har samma innehåll som yrkanden som tidigare har avslagits av riksdagen. Innebörden av yrkandet är att den lokala fackföreningen skall ges rätt att besluta när ett arbete får återupptas efter det att ett skyddsombud stoppat arbetet på grund av fara.

Socialutskottet har i sina av riksdagen godkända betänkanden (SoU 1973: 25, 1977/78: 1 och 1978/79: 33) hänvisat till dels den principiella inställningen att parterna på jämställd grund skall samarbeta i arbetarskydds-

frågor, dels till den omständigheten att det ytterst ankommer på tillsynsmyndigheterna att avgöra vilka krav som från skyddssynpunkt bör ställas på arbetsmiljön.

Inte heller i denna fråga finner utskottet att riksdagen bör ändra sin inställning från tidigare riksmöten. Motion 1980/81: 1475 bör följaktligen avslås av riksdagen även i denna del (yrkande 7).

Omplacering eller ledighet för graviditet

Enligt arbetsmiljölagen är det i vissa fall möjligt att förbjuda arbetsgivare att till visst arbete anlita personer, som på grund av sjuklighet eller svaghet är särskilt mottagliga för risker. Lagen innehåller dock inga bestämmelser som särskilt tar sikte på de gravida kvinnornas situation.

I motion 1475 (yrkande 4) föreslås att kvinnor som planerar graviditet eller som är gravida får lagstadgad rätt till omplacering eller till ledighet med bibehållen lön om det skulle finnas risk för fosterskador. Enligt motionärernas uppfattning får ingen diskriminering av kvinnor i fertil ålder ske exempelvis genom att de generellt förbjuds att arbeta i typiska riskmiljöer. Det är i stället processerna som måste "kapslas in" eller förbjudas. Innan dessa krav tillgodosetts är det dock, anför motionärerna, ett oavvisligt krav att kvinnor som planerar graviditet eller blivit gravida kan omplaceras utan löneförlust.

Utskottet vill med anledning av motionsyrkandet framhålla följande. Regeringen har i juni 1981 på initiativ av riksdagen (SFU 1980/81: 5) uppdragit åt kommittén (S 1980: 08) för översyn av föräldraförsäkringen m. m. att utreda frågan huruvida ekonomisk kompensation bör ges åt kvinnor, som av förebyggande skäl avstått från förvärvsarbete under graviditet. Utredningen skall bl. a. klarlägga i vilka fall det av medicinska skäl är motiverat med uppehåll i förvärvsarbetet, i vilken utsträckning och på vad sätt inkomstbortfall skall täckas och om arbetsgivarens skyldighet att omplacera kvinnan till annat arbete skall utvidgas. Vidare har socialutskottet i dagarna i betänkandet SoU 1981/82: 14 om skydd för ofödda, m. m. förordat att sådana ändringar i arbetsmiljölagen bör övervägas som syftar till att ge klart uttryck för behovet av skydd för ofödda. I betänkandet förordar utskottet också att en kartläggning kommer till stånd beträffande fall där en kvinna på grund av olika orsaker befinner sig i en sådan situation att hon kan tänkas förbise eller inte inse riskerna för det väntade barnet av att hon handlar eller underlåter att handla på visst sätt.

Med hänvisning till den lämnade redovisningen avstyrker utskottet motion 1980/81: 1475 i här aktuell del (yrkande 4).

Facklig representation i arbetarskyddsstyrelsen m. m.

I motion 1980/81: 1475 (yrkande 6) föreslås att de fackliga representanterna får kvalificerad majoritet såväl i arbetarskyddsstyrelsens verksstyrelse som i yrkesinspektionsnämnderna. Motionärerna uttalar att arbets-

miljölagen är grundad på klassämverkan, vilket medför att exempelvis yrkesinspektionen i sitt arbete strävar efter samförståndslösningar. Enligt den uppfattning som kommer till uttryck i motionen bör yrkesinspektionen i stället vara ett partsorgan för de anställda med majoritet för de fackliga representanterna såväl i arbetarskyddsstyrelsens verksstyrelse som i yrkesinspektionsnämnderna. Yrkesinspektionen kan aldrig överta fackets kamp för en riskfri arbetsmiljö eller bestämmanderätten över arbetsmiljön, avslutar motionärerna.

Även frågan om arbetstagarrepresentationen i arbetarskyddsstyrelsen och i yrkesinspektionsnämnderna har som framgått av den tidigare framställningen (se ovan s. 3) diskuterats av riksdagen, bl. a. i samband med tillkomsten av arbetsmiljölagen. Riksdagen har avvisat tanken på att denna representation borde förstärkas. Socialutskottet har bl. a. framhållit vikten av att myndigheternas avgöranden omfattas med förtroende av alla dem som berörs.

Utskottet vill återigen understryka vikten av att de statliga tillsynsmyndigheterna på området inte konstrueras som partsorgan. Om så blev fallet skulle enligt utskottets mening förutsättningarna för tillsynsverksamheten allvarligt försämrats. Därigenom skulle i sista hand såväl det allmännas som arbetstagarnas och arbetsgivarnas intressen skadas. Motion 1980/81: 1475 avstyrks därför i denna del (yrkande 6).

Utbildning av skyddsombud

I motion 1980/81: 1475 (yrkande 11) föreslås att högskoleanknuten utbildning organiseras för skyddsombud, vilka bör erbjudas full lön under utbildningstiden. Motionärerna anför att grundutbildningen av skyddsombud främst har skett genom fackföreningarna, men att det är sämre ställt med vidareutbildningen. De anser, att en högskoleanknuten vidareutbildning borde kunna bedrivas som hel-, halv- eller kvartsfartsstudier resp. som enstaka kurser samt hänvisar till att liknande kurser genomförs bl. a. i USA och Sovjetunionen.

Som redovisats tidigare i betänkandet (s. 13) har en omfattande skyddsombudsutbildning på grundnivå kommit till stånd i arbetarskyddsstyrelsens och arbetarskyddsnämndens regi. Vidare pågår f. n. en vidareutbildningskurs för kvalificerade skyddsombud. Det förekommer även utbildning för skyddsingenjörer och annan personal för företagshälsovården. Bl. a. frågor om en förbättrad utbildning för personal inom företagshälsovården utreds f. n. av företagshälsovårdsutredningen (A 1976: 01).

I den mån det skulle visa sig föreligga behov av ytterligare utbildning av kvalificerade skyddsombud – ev. på högskolenivå – förutsätter utskottet att erforderliga initiativ tas av berörda myndigheter. Något uttalande från riksdagens sida i frågan kan utskottet inte anse vara påkallat. Motion 1980/81: 1475 avstyrks följaktligen i aktuell del (yrkande 11).

Dieseldrift i slutna utrymmen

Diesel- och andra förbränningsmotordrivna arbetsmaskiner bör inte få användas i fartygslastrum, slutna lokaler och gruvor samt vid andra underjordsarbeten. Ett förbud med denna innebörd bör föras in i arbetsmiljölagen. Yrkande härom framförs i motion 1980/81:942 av Lars Werner m. fl. (vpk). Motionärerna erinrar om att riksdagen vid flera tillfällen avslagit vpk-motioner angående förbud mot förbränningsmotordrivna arbetsmaskiner i slutna rum. Motiveringen har varit att det visserligen är angeläget att åtgärder vidtas för att eliminera de hälsorisker och olägenheter som är förenade med användningen av dieseldrivna fordon men att det, i avvaktan på att pågående forsknings- och försöksprojekt skall avslutas, inte är erforderligt med åtgärder från riksdagens sida. Enligt motionärernas uppfattning är denna inställning för defensiv. Det är i dag helt klarlagt vilka risker dessa maskiner utgör. Det finns otaliga exempel på att människor skadats allvarligt i samband med maskinernas användning. Det krävs enligt motionärerna lagstiftningsåtgärder för att förändringar skall komma till stånd.

Som motionärerna framhåller har riksdagen tidigare avslagit motsvarande yrkanden från vänsterpartiet kommunisterna. Utskottet anser att det inte heller med anledning av det nu aktuella motionsyrkandet finns fog för någon riksdagens åtgärd. Till vad socialutskottet tidigare anfört i frågan (s. 18) kan läggas att 1981 års gränsvärdelista medfört viss skärpning när det gäller tillåtligheten av koloxid i slutna utrymmen samt att medel anslagits för fortsatta forskningsprojekt på området. Utskottet avstyrker således motion 1980/81: 942.

Hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *arbetsmiljöpolitikens inriktning*
att riksdagen avslår motion 1980/81: 721 yrkande 1,
2. beträffande *arbetarskyddsstyrelsens föreskriftsverksamhet*
att riksdagen avslår motion 1980/81: 1475 yrkande 8,
3. beträffande *yrkesinspektionens prioriteringar*
att riksdagen avslår motion 1980/81: 717,
4. beträffande *information om arbetsmiljölagstiftningen, m. m.*
att riksdagen avslår motion 1980/81: 721 yrkande 3,
5. beträffande *information för forskningsändamål*
att riksdagen avslår motion 1980/81: 1475 yrkande 13,
6. beträffande *säkerhetsmarginal vid gränsvärdesättning, m. m.*
att riksdagen avslår motion 1980/81: 1475 yrkande 3,
7. beträffande *gränsvärden för buller, m. m.*
att riksdagen avslår motion 1980/81: 1475 yrkande 5,

8. beträffande *kemiska hälsorisker*
att riksdagen avslår motion 1980/81: 1877 yrkande 1.
9. beträffande *vetorätt rörande löneformen*
att riksdagen avslår motion 1980/81: 1475 yrkande 1.
10. beträffande *återupptagande av arbete*
att riksdagen avslår motion 1980/81: 1475 yrkande 7.
11. beträffande *omplacering eller ledighet för graviditet*
att riksdagen avslår motion 1980/81: 1475 yrkande 4.
12. beträffande *facklig representation i arbetarskyddsstyrelsen m. m.*
att riksdagen avslår motion 1980/81: 1475 yrkande 6.
13. beträffande *kvalificeraå utbildning av skyddsombud*
att riksdagen avslår motion 1980/81: 1475 yrkande 11.
14. beträffande *diesel drift i slutna utrymmen*
att riksdagen avslår motion 1980/81: 942.

Stockholm den 26 november 1981

På socialutskottets vägnar

GÖRAN KARLSSON

Närvarande: Göran Karlsson (s), Rune Gustavsson (c), Anna-Greta Skantz (s), John Johnsson (s), Blenda Littmarck (m), Karin Israelsson (c), Kersti Swartz (fp), Anita Bråkenhielm (m), Stig Alftin (s), Gunhild Bolander (c), Maria Lagergren (s), Anita Persson (s), Siri Häggmark (m), Margot Håkansson (fp) och Sverre Palm (s).

Särskilt yttrande

beträffande *yrkesinspektionens prioriteringar* (s. 21) av Blenda Littmarck, Anita Bråkenhielm och Siri Häggmark (alla m) som anfört:

Vad utskottet anfört i betänkandet (s. 21) innebär att utskottet starkt understrukt vikten av att yrkesinspektionen undviker att ägna sina krafter åt oväsentligheter, som inte har förankring hos arbetstagarna, såsom frågor av formell natur eller problem av "komfortkaraktär", och i stället koncentrerar sina resurser på att angripa arbetsmiljöer, där det finns stora risker för arbetstagarna. Utskottet förutsätter att dessa synpunkter beaktas av regeringen vid de överväganden rörande yrkesinspektionen som skall redovisas i budgetpropositionen.